

УДК 343.13 (477)

В.В. Топчій, канд. юрид. наук,
заступник начальника
Головного слідчого
управління МВС України,
м. Київ

ДОСУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ефективна робота правоохоронних органів України неможлива без чіткої законодавчої бази, яка регламентує основні напрямки їх діяльності. На жаль, непоодинокими є прогалини в нормативно-правовому регулюванні, яке є недосконалим, що ускладнює реалізацію окремих завдань правозастосування. Чимало труднощів виникає і в процесі досудового слідства, яке найтісніше пов'язано із законом.

Аналіз слідчої практики й анкетування слідчих і керівників слідчих підрозділів дали змогу зробити висновок, що нині актуальними й потребує уваги особливості уваги в теорії і практиці є проблеми: (а) недосконалості оцінки діяльності органів досудового слідства; (б) неналежної організації взаємодії слідчих та органів дізнання при розкритті й розслідуванні злочинів; (в) брак чіткої регламентації використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві (зокрема, проведення експер-

тиз); (г) складність залучення понятих до участі у слідчих діях та ін.

Зазначеній проблематиці в кримінально-процесуальній літературі приділена значна увага вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як В.С. Балакшин, О.В. Баупін, В.П. Бахін, В.І. Галаган, І.Д. Гончаров, К.Ф. Гуценко, В.П. Даневський, В.М. Даниленко, Ю.В. Деришев, А.Я. Дубинський, Л.М. Карнєєва, М.Ч. Когамов, П.В. Коляда, А.Ф. Коні, А.М. Ларін, С.Л. Лимарченко, Є.Д. Лук'янчиков, В.С. Кузьмичов, С.П. Митричев, А.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, М.А. Погорецький, Б.В. Романюк, В.М. Савицький, Р.Ю. Савонюк, В.М. Тertiшник, П.В. Цимбал, Є.О. Щербинський та ін. Ці вчені певною мірою сприяли її вирішенню. Та деякі з питань з урахуванням діяльності слідчих ОВС окремих регіонів країни потребують додаткового опрацювання, на що певною мірою і спрямована зазначена стаття.

Відповідно до п. 4 Концепції реформування кримінальної юстиції України необхідними заходами цього процесу є розроблення й запровадження єдиної статистики й науково обґрунтованих критеріїв оцінки результатів роботи органів системи кримінальної юстиції [5].

Це насамперед пов'язано з тим, що важливою передумовою об'єктивності таких результатів у протидії злочинності є достовірність статистичних звітів. Проте практика свідчить, що всупереч положенням Інструкції про єдиний облік злочинів [4], нині іноді формуються стихійно, що в цілому призводить до невідповідності (викривлення) відбитої в них інформації.

Статистика (особливо кримінальна), як важливий інструмент соціального пізнання, повинна об'єктивно віддзеркалювати реалії дійсності. Коли ж кримінальна статистика перекручується навмисно – це вже є безпосереднім доказом порушень та інших зловживань з боку правоохоронних органів. Так, в одних випадках спостерігається наявність фактів свідомого приховування від обліків розслідуваних кримінальних справ, в інших – відбиття у статистичній звітності неіснуючих злочинів або ж даних про їх розкриття.

Як показує аналіз слідчої практики найпоширенішими порушеннями можемо назвати: а) неповноту обліково-реєстраційної роботи (відмову у прийнятті інформації про злочин або ж приховування її від обліку); б) низьку якість реагування на інформацію про злочини і пригоди; в) несвоєчасний і некваліфікований розгляд первинних матеріалів керівництвом органу внутрішніх справ і безпосередніми виконавцями; г) неналежний стан внутрішнього контролю за дотриманням порядку прийняття й розгляду інформації про злочини і пригоди; д) фальсифікація матеріалів первинної перевірки та ін.

За даними прокуратури, є значна кількість актів реагування на такі факти, попри те, що питання дотримання обліково-реєстраційної дисципліни перебувають на постійному контролі ГСУ МВС: неодноразово розглядалися на координаційних нарадах і заслуховувалися звіти керівників СУ (СВ) ГУ-УМВС, були виявлені й непоодинокі випадки маніпуляцій зі статистичною звітністю.

Лише за 2009 р. у державі виявлено 387 порушень обліково-реєстраційної дисципліни, допущених слідчими ОВС, у тому числі 6 фактів укриття від обліку заяв чи повідомлень про злочин. За такими факта-

ми проведено 287 службових розслідувань, і в 203 випадках порушення підтвердились. До дисциплінарної відповідальності притягнуто 105 працівників органів досудового слідства.

Чимало порушень обліково-реєстраційної дисципліни пов'язані з розглядом органами досудового слідства звернень громадян. У 2009 р. (за матеріалами перевірок ГСУ МВС України в територіальних і транспортних підрозділах) мали місце недоліки, які негативно впливають на об'єктивність формування статистичної звітності. Так, залишається високим показник прийняття рішень слідчими у строки від 3-х до 10-ти діб (125 758, або 56,7%), що в більшості випадків пов'язано з неправильною організацією слідчої діяльності (зокрема, й у роботі слідчо-оперативних груп). Усупереч затвердженому МВС України порядку прийняття, реєстрації й розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, які вчинені або готуються (наказ МВС України від 14 квітня 2004 р., № 458), при встановленні фактичних обставин учинення тяжких та особливо тяжких злочинів під час огляду місця події слідчими не відразу приймаються рішення про порушення кримінальної справи (при безпосередньому виявленні злочинів у

складі слідчо-оперативних груп на місці події слідчими порушується лише кожна 5-та кримінальна справа). В інших випадках дослідча перевірка тривалий час провадиться органом дізнання, що призводить до втрати доказової бази, а значить, невиконання одного зі складників завдання кримінального судочинства – швидкого розкриття злочинів (ст. 2 КПК України).

Серед причин цього можна назвати досить високе завантаження слідчих матеріалами дослідчих перевірок про злочини, не підслідні ОВС, що відволікає їх від виконання основних завдань з розслідування справ, які перебувають у провадженні. Хоча кількість матеріалів і зменшилась (порівняно з 2008 р. на 319, або 5,8 %), однак лише протягом 2009 р. слідчими ОВС за належністю направлено 5118 матеріалів, або 5,9 % від розглянутих.

В окремих випадках з метою імітації протидії злочинності деякі керівники міськрайлінорганів (а за їх згоди й підлеглі), порушуючи закон, вносять до статистичних даних завідомо неправдиві відомості про розкриття злочинів. Наприклад, працівники одного з лінійних відділів необґрунтовано поставили на облік продовжувані злочини, а в деяких випадках взагалі не існуючі. Так, 5 серпня 2009 р. за підозрою у вчинен-

ні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України, порушено кримінальну справу щодо гр. Ш. Відповідно до матеріалів справи Ш. 3 серпня 2009 р. був затриманий працівниками лінійного відділу, у якого при огляді було вилучено наркотичний засіб, який він зберігав з метою збуту. У ході досудового розслідування винуватість Ш. була підтверджена сукупністю доказів, а справа з обвинувальним висновком направлена до суду. Разом із цією справою в порушення вимог пунктів 8.1 і 8.2 Інструкції про єдиний облік злочинів необґрунтовано обліковано (як додатковий, неіснуючий) злочин, передбачений ч. 2 ст. 307 КК України, по надуманому факту вилучення у Ш. за місцем проживання сухої макової соломки, яку він нібито зберігав з метою збуту. Між тим кримінальна справа по цьому факту не порушувалась і обвинувачення Ш. не пред'являлось.

Усього за 2009 р. слідчими слідчого відділення зазначеного лінійного відділу до суду «на папері» було направлено звіт про 11 неіснуючих кримінальних справ.

У більшості випадків незаконні дії працівників щодо маніпулювання статистикою шляхом необґрунтованого обліку злочинів пояснюється їх небажанням розкривати й розслідувати тяжкі злочини, а також недостатнім контролем за їх діяльністю.

Як бачимо проблема недобросовісного складання статистичних показників злочинності (зокрема, формальність її ведення, укриття злочинів від реєстрації, постановка на облік злочинів неіснуючих) нині є досить актуальною, про що неодноразово наголошували вчені, вказуючи безліч способів фальсифікації статистичної звітності, як-от: (а) незаконне закриття справи; (б) виставлення карток щодо призупинення справи, хоча розслідування ще триває; (в) необґрунтоване об'єднання кримінальних справ; (г) протизаконне виділення матеріалу в окреме провадження тощо [2, с. 15].

Нагальною потребою виступає уніфікація системи збирання облікових матеріалів, впровадження належного й ефективного обліку злочинів та оцінки ефективності діяльності працівників, запровадження більш дійових заходів контролю обліково-реєстраційної дисципліни з боку керівників усіх рівнів та ін. А для цього необхідна підготовка відповідних чітких відомчих і міжвідомчих нормативних актів. Такої ж думки дотримуються й колеги Російської Федерації [11, с. 86].

Слушно зазначають науковці, що проблеми статистичної звітності пов'язані також з тим, що статистика злочинності в

Україні побудована за внутрішньовідомчим принципом (у системі МВС України для виконання зазначених функцій діють підрозділи інформаційних технологій). Ось деякі правознавці вже давно пропонували підвищити достовірність і повноту кримінальної статистики шляхом передачі функцій реєстрації злочинів із системи МВС до органів Державного комітету статистики [1, с. 79.]. З нашого погляду, такий розподіл облікових функцій сприяв би наведенню належного порядку. Дані питання потребують спільного й заінтересованого опрацювання Прокуратурою, МВС, СБУ, ДПА, ДПС, МНС, ДДУВП та ДСА України.

Важливу залишається і проблема формування статистичної звітності. Загальновідомо, що ефективність діяльності оперативних підрозділів ОВС визначається залежно від кількості виставлених на кінець звітного періоду статистичних карток форми № 4 (на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення). А показники діяльності слідчого оцінюються кількістю направлених справ з обвинувальним висновком до суду. До речі, зараз триває робота над переліком і закріпленням у нормативно-правових актах критеріїв оцінки діяльності слідчих ОВС, зокрема, вироблення більш чіткої формули визначен-

ня оптимального навантаження на них з урахуванням: (а) категорії справ, за якими провадиться розслідування; (б) їх спеціалізації; (в) особливостей конкретного регіону; (г) наявної штатної чисельності слідчого підрозділу й числа помічників слідчих. Про це вже йшлося в наших роботах. Значна увага зосереджена й над опрацюванням критеріїв оцінки роботи із зверненнями громадян: вбачається за доцільне враховувати кількість заяв і повідомлень про злочини як один з основних критеріїв ефективності діяльності для чього в першу чергу треба запровадити електронний облік заяв і повідомлень громадян на рівні міськрайлінорганів внутрішніх справ і вище. Даний досвід використовується у всіх країнах Західної Європи, що сприяє зміцненню службової дисципліни, економії часу і зменшенню фінансових витрат. Головне ж – зростає довіра до органів правосуддя.

Актуальною проблемою є також те, що керівники міськрайлінорганів в кінці звітних періодів (місяця, кварталу, півріччя й року) вимагають виставляти статистичні картки форми №4 на всі справи, що знаходяться в провадженні слідчих. Непоодинокими є також випадки, коли керівництво, незважаючи на значне навантаження слідчого (особливо наприкінці календарного міся-

ця), з притиском «рекомендує» пред'являти обвинувачення й виставляти статистичні картки відразу після порушення кримінальної справи, що не сприяє якості розслідування й тягне за собою порушення кримінально-процесуального закону.

Потребує вдосконалення і взаємодія слідчих та оперативних працівників. Адже часто після виставлення картки форми №4 припиняється оперативне супроводження справи, тобто сприяння оперативних працівників слідчому в розслідуванні (у проведенні слідчих дій, у виклику учасників процесу тощо), хоча така співпраця й передбачена п. 4.2. Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними службами органів внутрішніх справ України в розкритті і розслідуванні вчинених злочинів, затвердженої наказом МВС України від 8 вересня 2005 р. №777 [8]. Взаємодія здійснюється не на належному рівні, що багато в чому підкреслює її формальність. Прикладом цього на досудовому провадженні є й регламентація виконання органом дізнання доручень слідчого в порядку ч. 3 ст. 114 КПК України. На думку деяких учених [7, с.9], процес виконання доручень розтягується на 9 етапів. А з огляду на те,

що максимальний строк виконання доручення становить 10 днів, розраховувати на його якість не приходиться.

Відомчими нормативно-правовими актами МВС України [8; 3] наголошується на якісному виконанні органом дізнання слідчих дій і оперативно-розшукових заходів у кримінальних справах за дорученнями слідчих (пункти 6.18.1; 6.18.2 Інструкції й (за наказами МВС № 160-08, пункти 1.5.2; 2.11 й № 777-05). Між тим МВС визначено, що уповноваженою особою на здійснення контролю за якісним виконанням органом дізнання доручень слідчих і життя необхідних заходів щодо усунення виявлених недоліків під час виконання доручень є керівник міськрайліноргану внутрішніх справ.

Проте слідча практика показує, що замість виконання конкретних завдань, слідчий отримує так звані трафаретні відписки, як-то: «проведеними оперативно-розшуковими заходами не виявилось можливим установити ...». А якби показники оцінки діяльності органу дізнання бралися до уваги не лише від кількості виставлених форм № 4, а й від кількості направлених кримінальних справ до прокуратури в порядку ст. 225 КПК України (по яких вони здійснювали оперативне супроводження), було б належним таке

супроводження по кримінальних справах, як оперативність і якість розслідування.

Саме результатом недостатньо налагоджена взаємодія слідчих та оперативних працівників є затягування розслідування. Приміром, нерідко зустрічаються випадки, коли після пред'явлення особам обвинувачення у вчиненні злочину, протягом понад двомісячного строку жодної слідчої дії не проводилось. Для вирішення цієї проблеми необхідно вдосконалити критерії оцінки результатів роботи органів кримінального переслідування.

Більшість учених-процесуалістів не вважають за доцільне шукати один універсальний критерій ефективності діяльності цих органів. Як слушно зазначає Л.М. Лобойко найбільш точною, отже, претендуючою на об'єктивність, є система оцінювання ефективності діяльності органів кримінального переслідування за декількома критеріями: за ступенем досягнення мети діяльності з переслідування, за його обґрунтованістю, законністю і швидкістю. Разом із тим ефективність кримінального переслідування – одного з основних напрямків кримінально-процесуальної діяльності залежить – як від злагодженої діяльності певного органу, так і від результатів діяльності окремих його працівників [6, с.185].

Аналіз матеріалів практики свідчить, що не менш важливою проблемою визнається й брак чіткої регламентації використання спеціальних знань на судовому провадженні, зокрема, провадження експертиз.

На сьогодні кримінально-процесуальним законодавством фактично не врегульовані питання проведення досліджень до порушення кримінальної справи. Недостатньо відбиті вони й у підзаконних нормативно-правових актах (пункти 1.3; 4.23 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р., № 53/5; пункти 1.1; 1.25 Правил проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи; пункти 1.1; 1.12 Правил проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи; пункти 4.2; 4.14 Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом МОЗ України «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України» від 17 січня 1995 р., № 6 [10]).

У зв'язку із цим виникає чимало проблем. Однією з них є та, що речовини та предмети в

окремих випадках можуть бути повністю використаними при проведенні їх дослідження (для вирішення питань про порушення кримінальних справ). Наприклад, працівниками ЛВ на ст. Рівне УМВС України на Львівській залізниці 26 серпня 2009 р. у гр. Г. було вилучено пігулку білого кольору з маркуванням «P-25» загальною вагою 0,075 г й направлено для проведення дослідження. За довідкою спеціаліста ця пігулка містить наркотичну речовину – метадон, обіг якої обмежено (загальна вага останнього в цій пігулці – 0,03 г). У перебігу дослідження було використано 0,060 г вилученої пігулки, 0,015 г – повернено органу розслідування, яким на підставі цієї довідки порушено кримінальну справу (оскільки відповідно до наказу МОЗ України «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу» від 1 серпня 2000 р., № 188 невеликим розміром наркотичного засобу (метадону), що перебуває в незаконному обігу, вважається 0,02 г). Після порушення кримінальної справи необхідно призначити експертизу, проте речовини для її офіційного проведення недостатньо. Такі факти, на жаль, є непоодинокими.

Існують проблеми й при призначенні, проведенні, закріпленні й використанні результатів подібних попередніх досліджень. Виникає запитання: чи мають результати останніх доказову силу і чи обов'язково у подібних випадках проводити експертизу? Дискусія підсилюється ще й тим, що в КПК України немає вказівки на форму закріплення результатів попереднього дослідження (на відміну від експертизи), а тому незрозуміло, це має бути довідка, висновок чи акт. Також не конкретизовано, хто вправі проводити ці дослідження – спеціаліст чи експерт.

Проблема в тому, що криміналістичні дослідження до порушення кримінальної справи й експертиза після цього в більшості випадків провадяться тією ж особою й мають аналогічний зміст, в одних випадках довідку надає спеціаліст, у другому – експерт. При цьому непоодинокими є випадки (в деяких регіонах України, зокрема, в АР Крим, Львівській та Рівненській областях) участі в проведенні досліджень до порушення кримінальної справи експертів, що вважається неприпустимим, оскільки експерт, будучи специфічним суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності, бере участь у кримінальному судочинстві лише після порушення кримінальної справи.

Варто звернути увагу на положення ст. 128 1 КПК України, згідно з якою в необхідних випадках для участі у проведенні слідчої дії може бути залучений спеціаліст. Отже, участь цього суб'єкта кримінального судочинства обмежується лише слідчою дією. До порушення кримінальної справи законодавством дозволено проведення лише 3-х слідчих дій: огляд місця події, накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку. Як бачимо, КПК не регламентує участі спеціалістів у проведенні досліджень до порушення кримінальної справи, бо ці дослідження не є слідчими діями, а тому виходячи з положень ст. 128 1 КПК України, брати участь у них вони не мають права.

На нашу думку, ст. 128 1 КПК України редакційно є не зовсім вдалою, тому що таке формулювання через його неточність виключає участь спеціаліста в досудовому провадженні до порушення кримінальної справи. Вважаємо, що в КПК України доцільно окремо передбачити процесуальні особливості такої участі спеціаліста, особливо в дослідженнях, що провадяться для вирішення питання про порушення кримінальної справи.

Результати слідчо-судової практики показують, що дуже часто справи порушуються слід-

чими виключно після одержання результатів попереднього дослідження – довідок чи висновків спеціалістів (наприклад, про обіг наркотичних засобів, боеприпасів, вибухових речовин, використання підроблених документів). Інакше кажучи, підставою до порушення кримінальної справи є саме результати цих досліджень, які є (достатніми даними, що вказують на наявність ознак злочину – ч. 2 ст. 94 КПК України).

Таким чином, визнаючи доказами всякі фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд установлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила розслідуване діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи (ч. 1 ст. 64 КПК України), необхідно віднести до їх переліку (ч. 2 ст. 64 КПК України) й висновки спеціалістів, надані за проведеними до порушення кримінальної справи попередніми дослідженнями.

На наше переконання, доцільно виокремити й вимоги до порядку та форми фіксації результатів попередніх досліджень, конкретизувавши, що їх хід і результати викладаються у висновку спеціаліста з дотриманням вимог, що пред'являються до нього.

Виникають проблеми й у зв'язку з недосконалістю правового регулювання проведення експертиз. Перш за все це пов'язано з тим, що в КПК України взагалі не регламентовані строки проведення цієї процедури. Користуючись цією законодавчою прогалиною, експерти всупереч окресленому 3-місячному строку (п. 1.13 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень) [9] виконують поставлене перед ними завдання протягом 5–6 місяців, а інколи навіть декілька років. При цьому строк розслідування кримінальної справи не зупиняється (ст. 120 КПК України), що вимагає є продовження строків досудового слідства, а це розцінюється як негатив.

З нашої точки зору, цю практику треба ліквідувати, а проблему треба негайно вирішувати шляхом чіткої регламентації строків проведення експертиз. Для цього потрібно визначити й науково обґрунтувати строки проведення експертиз залежно від рівня їх складності з одночасним закріпленням відповідальності осіб за порушення цих строків.

Вважається за необхідне закріпити в ч. 1 ст. 206 КПК України таку підставу для зупинення кримінальної справи, як «неможливість проведення експертизи (враховуючи її складність,

обсяг роботи, велику кількість питань, об'єктів та інші обставини) у встановлений законодавством строк».

З огляду на значну поширеність злочинів у сфері обігу наркотичних засобів і боєприпасів (за даними статистики, вони складають близько третини усіх злочинів) доцільно доповнити ч. 1 ст. 76 КПК України положенням про обов'язковість проведення експертизи у справах, пов'язаних з визначенням характеру (належності до певного виду) й розміру (кількісно-вагових характеристик) наркотичної (вибухової) речовини.

Певні проблеми в процесі розслідування злочинів породжує недосконалість інституту понятих, (в основному при проведенні обшуку, виїмки, огляду, відтворенні обстановки й обставин події, опису майна тощо), що тягне за собою й порушення законодавства органами дізнання та слідчими. Так, нерідко всупереч вимогам ст. 127 КПК України слідчі дії провадяться наявністю одного, взагалі за відсутності понятго або такими виступали працівники міліції. Так, при проведенні перевірок оперативно-службової діяльності органів досудового слідства працівниками ГСУ МВС виявлені факти проведення огляду трупу без участі понятих, що суперечить вимогам ст. 192 КПК України.

Враховуючи те, що інститут залучення понятих до кримінально-процесуального провадження існує в сучасному вигляді практично незмінно з початку 60-х років ХХ ст., на думку практиків і теоретиків, він чи не повністю вичерпав себе. Особливо це стосується залучення понятих під час огляду місця дорожньо-транспортної події, відтворення обстановки й обставин дорожньо-транспортної події, огляду транспортних засобів. Пояснюється це тим, що найчастіше такі слідчі дії провадяться або в місці, де складно знайти необхідних осіб, або ж випадкові водії не можуть чи не бажають брати в них участь; і це при тому, що їх проведення й фіксація результатів вимагають швидкості й невідкладності. Вважається, що потреби в залученні понятих в окремих випадках немає ще й тому, що сам факт огляду чи іншої слідчої дії фіксується підписами її учасників, а досить часто ще й застосуванням фото- й відеозйомки.

Неможливо проконтролювати розголошення інформації досудового слідства понятими, які залучалися до проведення слідчих дій, навіть при обов'язковому попередженні їх про кримінальну відповідальність. У більшості випадків існують підстави вважати, що таємниця може бути

розголошена, особливо якщо понятими є сусіди, колеги по навчанню, роботі та ін.

На поступову відмову від понятих у кримінальному судочинстві орієнтує й досвід багатьох розвинених країн (Англії, США), де цього інституту немає. Важливо наголосити, що в деяких країнах Європи (Франції, ФРН, Латвії, Литві, Естонії) існує практика обмеженої участі понятих, зокрема, при проведенні вузького кола процесуальних дій, пов'язаних переважно з обмеженням законних прав і свобод громадян, (наприклад, обшук житла).

Однак у пострадянських країнах (РФ, Республіках Беларусь, Молдова та ін.) інститут понятих зберігається в первісному вигляді, що підкреслює складність демократичних перетворень у цих державах і неготовність суспільства довіряти органам кримінальної юстиції.

Проте категорично стверджувати про недоцільність залучення понятих під час слідчих дій вести мову зарано. З одного боку, їх участь у процесуальному провадженні є важливою правовою гарантією недопущення порушень законності з боку органів розслідування, а з другого – нерідко формальна участь понятих, що часто спостерігається на практиці, не в змозі забезпечити законності при здійсненні слідчих дій, що у

свою чергу, вимагає поступової відмови від інституту понятих у кримінальному процесі.

Найбільш правильним шляхом вважається реформування інституту понятих шляхом заміни положення (ст. 127 КПК України) «...про обов'язкову присутність понятих...» наступною нормою: «До участі в проведенні слідчих дій можуть бути залучені поняті, якщо в обстановці, що склалася, слідчий визнає це за необхідне».

Отже, на даний час формування в Україні нової законодавчої бази стосовно досудового провадження потребує поступо-

вого реформування з одночасним вирішенням його основних проблем. Запропоновані шляхи вдосконалення кримінально-процесуального законодавства спрямовані на позитивний вплив на слідчу практику. У той же час підвищення ефективності функціонування правоохоронних органів сприятиме посиленню забезпечення гарантованих Конституцією України прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства (ст. 2 КПК України), що визнається головним пріоритетом діяльності органів кримінального переслідування.

Список літератури: 1. *Даньшин И. Н., З. М. Онищук, И. А. Христинич* Об организации централизованной правовой статистики // Пробл. Соц. законности. – Харьков: Вища шк., – 1980. – Вип. 5. – С. 79-83. 2. *Зеленецький В. С.* Возбуждение уголовного дела. – Харьков: Крим-Арт, 1994. – 334 с. 3. Інструкція з організації діяльності органів досудового слідства в системі МВС України та взаємодії їх з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ України в розкритті та розслідуванні злочинів: Затв. наказом МВС України «Про організацію діяльності органів досудового слідства МВС України» від 31.03. 2008 р., № 160. 4. Інструкція про єдиний облік злочинів: Затв. Наказом Генпрокуратури України, МВС України, Держподат. адміністрації України, М-ва оборони України, Держмитслужби України, Адміністрації держприкордонслужби України, М-ва України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Департаменту України з питань виконання покарань, Держсудадміністрації України від 25. 05.2010 р., №2 1/135/281/240/499/354/367/159/69. 5. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Затв. Указом Президента України від 08.04. 2008 р., № 311 [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/13720>. 6. *Лобойко Л.М., В.С. Зеленецький* Критерії оцінки ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні // Пробл. боротьби зі злочинністю. – 2009. – № 2 (57). – С. 185-186. 7. *Лобойко Л.М.* Підстави реформування кримінально-процесуального законодавства у частині регламентації досудового провадження // Сучасні проблеми кримінального процесу та оперативнорозшукової діяльності : Зб. наук. ст.: У 2-х ч. – Ч. 1. – Х. : Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 104 с. 8. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними службами органів внутрішніх справ України в розкритті і розслідуванні вчинених злочинів: Наказ МВС України від 08. 09. 2005 р., №777. 9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ М-ва юстиції України від 08.10. 1998 р., №53/5 [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/1517>. 10. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України: від 17.01. 1995 р., № 6: Наказ МОЗ України. [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0248-95>. 11. *Скобликов П. А.* Актуальные проблемы с коррупцией и организованной преступностью в современной России. – М.: Норма, 2008. – 214 с.